

УДК 378.1:664

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ

©Волкова Н. В.

Криворізький державний педагогічний університет

Інформація про автора:

Волкова Наталія Валентинівна ORCID:0000-0002-4864-8653; volkovanatali1802@gmail.com; кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету; Криворізький державний педагогічний університет; проспект Гагаріна, 54, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, 50000

У статті розкриваються проблеми оновлення системи професійної підготовки й методики викладання фахових дисциплін у процесі навчання інженерів-педагогів у галузі харчових технологій. Метою статті є розкриття найбільш сприятливих та ефективних методів формування творчої особистості майбутнього фахівця.

Дослідження цих проблем здійснюється автором на основі аналізу, узагальнення та конкретизації передового педагогічного досвіду в організації навчання в системі підготовки інженера-педагога в галузі харчових технологій.

Автором наголошено, що застосування самостійної роботи, методів проектування, кейс-методів, методів проблемного навчання й методу творчих завдань сприяє формуванню творчої особистості інженера-педагога, його готовності до пошуку, створення, розглядання, застосування новітнього й творчого в освітньому процесі, до використання технологій формування власних творчих здібностей. Це також забезпечує оволодіння ним системою евристичних методів і прийомів, здатністю до запровадження новітніх галузевих технологій харчової промисловості в процесі професійного навчання.

Отримані автором результати мають безпосередній вихід на практику підготовки інженерів-педагогів у системі вищої освіти.

Ключові слова: творча особистість, інженер-педагог, професійні знання, методи формування творчої особистості.

Волкова Н. В. «Методы формирования творческой личности будущих инженеров-педагогов в процессе усвоения профессиональных знаний»

В статье раскрываются проблемы обновления системы профессиональной подготовки и методики преподавания профессиональных дисциплин в процессе обучения инженеров-педагогов в области пищевых технологий. Целью статьи является раскрытие наиболее благоприятных и эффективных методов формирования творческой личности будущего специалиста.

Исследование этих проблем осуществляется автором на основе анализа, обобщения и конкретизации передового педагогического опыта в организации обучения в системе подготовки инженера-педагога в области пищевых технологий.

Автором акцентируется на том, что применение самостоятельной работы, методов проектирования, кейс-методов, методов проблемного обучения и метода творческих задач способствует формированию творческой личности педагога, его готовности к поиску, созданию, рассмотрению, применению новейшего и творческого в образовательном процессе, к использованию технологий формирования собственных творческих способностей. Это также обеспечивает овладение ним системой эвристических методов и приемов, способностью к внедрению новейших отраслевых технологий пищевой промышленности в процессе профессионального обучения.

Полученные автором результаты имеют непосредственный выход на практику подготовки инженеров-педагогов в системе высшего образования.

Ключевые слова: творческая личность, инженер-педагог, профессиональные знания, методы формирования творческой личности.

Volkova N. V. "Methods of boosting creativity of future engineers-pedagogues in the process of professional knowledge acquisition"

The article reveals the problems of upgrading the system of vocational training and methodologies of teaching professional disciplines in the process of training engineers-pedagogues in the field of food technologies. The purpose of the article is to disclose optimum and efficient methods of the development of future experts' creativity.

The research into these problems is conducted by the author on the basis of the analysis, generalization and specification of the best pedagogical practices concerning the organization of the teaching and learning process in the system of vocational training of engineers-pedagogues in the sphere of food technologies.

The author puts a strong emphasis on the fact that the use of independent work, project methods, case methods, problem-solving methods and creative task methods promotes the development of future teachers' creativity, their readiness to search, create, consider and apply the latest educational trends, to use techniques aimed at honing their own creative skills. This also enables them to master the system of heuristic methods and techniques and to acquire skills which will be useful while introducing the latest branch technologies of the food industry in the course of vocational education.

The results received by the author have direct entry into the practice of training engineers-pedagogues in the system of higher education.

Keywords: creative personality, engineer-pedagogue, professional knowledge, methods of boosting creativity.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вирішення проблеми інноваційно-технологічного розвитку суспільства неможливе без системної підготовки конкурентоспроможних і самореалізованих інженерно-технічних та наукових кадрів і з-поміж них – інженерів-педагогів у галузі харчових технологій. Сучасна професійна освіта висуває високі вимоги до підготовки майбутніх інженерів-педагогів, здатних вирішувати питання проектування, організації творчої діяльності, формування технологічної культури суб'єктів навчання. Усе це зумовлює високу якість професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, потребу в її модернізації у сфері методів формування технологічних знань та розвитку їх здатності до творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується наша стаття. За останні роки все більше уваги приділяється професійному становленню особистості майбутнього інженера-педагога в галузі харчових технологій, у зв'язку з чим актуалізується особистісно зорієнтована спрямованість професійної підготовки в системі університетської освіти. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що професійна підготовка майбутніх фахівців різних сфер діяльності була предметом дослідження багатьох учених. Теоретико-методологічні основи професійної освіти розкриті й обґрунтовані в працях Б. Абдикарімова, С. Архангельського, В. Безрукової, Н. Ничкало; зміст інженерно-педагогічної підготовки конкретизували С. Артюх, А. Ашерев, Н. Глуханюк, Р. Горбатюк, Е. Зеєр, О. Коваленко, М. Лазарєв; теоретико-методичні основи освітніх технологій розкриті Р. Гуревичем, В. Загв'язинським, А. Нісімчуком, О. Падалкою, О. Пехотою, Л. Романишиною, Д. Чернилевським; психолого-педагогічні умови організації освітнього процесу як основи підготовки інженерів-педагогів обґрунтовані В. Бесараб, Н. Жуковою, Г. Карповою, О. Коваленко, Б. Момінбаєвим, А. Сейтешевим та ін. Водночас аспект формування творчої особистості майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій не є предметом спеціального дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є обґрунтування ефективних методів формування творчої особистості майбутнього інженера-педагога в галузі харчових технологій.

Виклад **основного матеріалу** дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У своїх дослідженнях виходимо з того, що майбутні інженери-педагоги в галузі харчових технологій мають різний рівень підготовленості, творчих здібностей, нахилів до будь-якого виду діяльності. Окремі студенти не мають навичок вирішувати елементарні конструкторські й технологічні задачі, а тим більше – творчі. Натомість майбутній інженер-педагог у галузі харчових технологій повинен володіти такими компетенціями:

- виявляти готовність до пошуку, створення, розглядання, застосування новітнього й творчого в освітньому процесі;
- бути готовим до використання технологій формування власних творчих здібностей;
 - володіти системою евристичних методів і прийомів;
 - бути здатним до запровадження новітніх технологій харчової промисловості в процесі отримання спеціальності.

Нам близька теза про те, що формування творчої особистості відбувається лише в творчій діяльності. Такою діяльністю є процес засвоєння творчих знань у системі підготовки майбутнього інженера-педагога в галузі харчових технологій. Проте основу професійної підготовки складає засвоєння професійних знань, окреслених державними стандартами і стратегією індивідуального розвитку студентів. Вони є тим підґрунтям, над яким надбудовується творчо-перетворювальна діяльність майбутніх фахівців.

Аналіз навчального процесу у вищій школі засвідчує перевагу репродуктивного характеру засвоєння студентами професійних знань, пасивне володіння якими негативно впливає на формування професійного образу майбутнього інженера-педагога в галузі харчових технологій, гальмує його професійний розвиток і не сприяє формуванню в нього здатності до творчого вирішення професійних завдань.

Сформований у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях новий тип інженера-педагога в галузі харчових технологій базується на потребах у творчості, самоосвіті та саморозвитку. Професійний розвиток особистості, як складник професійної підготовки фахівця, може відбуватися за двома моделями: через освітній процес, пов'язаний безпосередньо з професійною діяльністю і злиттям із нею, і через цілеспрямований педагогічний процес, що є основою спеціальної професійної діяльності закладів професійної освіти. У першому випадку, стосовно підготовки фахівців, набуття професійних якостей здійснюється поза педагогічним впливом, оскільки прикладом тут виступає професійний досвід. У другому випадку – педагогічний процес, здійснюваний викладачами університету, спрямований на професійний розвиток студента, який опановує основами майбутньої професійної діяльності. Завданнями викладача при цьому є спеціальне структурування змісту навчальних дисциплін, вибір методів і організаційних форм навчального процесу для підготовки інженерів-педагогів, а також формування в них знань, що мають практичну й професійну спрямованість.

У цьому контексті викладач повинен володіти прийомами відбору оптимальних засобів навчання (дидактичних, технічних, навчально-лабораторних, навчально-виробничих, наочних та інших), використовувати в навчальному процесі сучасні інформаційно-технічні засоби навчання для демонстрації ілюстрацій, креслень, схем, таблиць, контролю знань студентів у формі тестів або питань; володіти широким діапазоном знань у сфері інформаційних потоків фахової спрямованості.

Важливою умовою формування творчої особистості майбутнього інженера-педагога в галузі харчових технологій є самостійна робота студентів, що передбачає завдання пошуково-дослідницького характеру. У процесі самостійної роботи студенти обмінюються інформацією, яка сприяє поглибленню знань та вмінь із професійної діяльності, поглиблюють фахові знання, засвоюють засоби професійного саморозвитку.

Формування професійних знань має етапний характер. Насамперед, це формування знань на репродуктивному рівні, надалі – на репродуктивно-творчому, й нарешті – творче засвоєння знань. Творчість студентів зазвичай передбачає не стільки отримання принципово нового результату, скільки розвиток навичок творчого вирішення різних завдань. Із творчими завданнями, де спосіб вирішення невідомий, стикаються й майбутні інженери-педагоги в галузі харчових технологій. З огляду на це, підготовка майбутніх фахівців передбачає значний обсяг часу на засвоєння проектної діяльності, і, відповідно, розвиток їх творчих здібностей задля того, щоб у майбутньому вони були здатні до керівництва творчим розвитком тих, кого будуть навчати.

Студентами університету виконуються різні творчі завдання, пов'язані з розробкою та виготовленням різних страв згідно з рецептурою. Завдання включають засвоєння технологій приготування страв із різним ступенем складності, форм подачі їх до столу, а також завдання з ускладнення й видозміни рецептури, виду формотворення страв, оздоблення й складання тематичних меню. Такий підхід до викладання фахових дисциплін сприяє не лише засвоєнню базових знань зі спеціальності, але й формуванню творчої особистості інженера-педагога в галузі харчових технологій.

Особливості навчання проектної діяльності базується на методиці попередньої підготовки майбутніх інженерів-педагогів до самостійної творчої діяльності. Вона здійснюється поетапно і передбачає:

– *репродуктивний етап*, під час якого студенти засвоюють різні технології приготування страв, а також накопичують практичний досвід;

– *проблемний етап*, на якому студенти вивчають теорію й методи вирішення творчих завдань, засвоюють різні методики індивідуальної й колективної професійної діяльності;

– *творчий етап* передбачає самостійне виконання студентами проектних робіт, приготування складних банкетних страв.

Як показує аналіз першоджерел [4, с.25-26], єдиної точки зору щодо доцільності індивідуальної або групової форм організації роботи студентів над творчими проектами не існує. Визначають певні переваги індивідуальних проектів, зокрема:

– план роботи над проектом може бути виконаний із максимальною точністю;

– у студентів формується почуття відповідальності, оскільки якість і строки виконання проекту залежать тільки від них самих;

– формування у студентів умінь та навичок (дослідницьких, технологічних, презентаційних, оцінних) є керованим процесом.

Переваги проектів, які виконані в групі, такі:

– формуються навички співробітництва, роботи в колективі;

– проект може бути виконаний найбільш глибоко та різнопланово;

– на кожному етапі над проектом, зазвичай, є свій ситуативний лідер: лідер-оформлювач; лідер-режисер презентації; лідер-оформлювач продукту; при цьому кожен студент, залежно від своїх сильних сторін, активно включається в роботу на певному етапі.

Організована проектна діяльність наочно демонструє позитивні результати навчання майбутніх інженерів-педагогів на конкурсі молодих технологів приготування страв, сприяє розвитку в них творчих здібностей, творчого мислення, художнього смаку, а також дає змогу самореалізовуватися в майбутній професійній діяльності.

Різновидом методу проектів і при цьому самостійно значущим є кейс-метод, який здатен значно підвищити рівень продуктивності професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій. Метод кейсів (case-method, case-study, метод конкретних ситуацій) – це метод навчання, що ґрунтується на описі реальних виробничих, економічних, соціальних, правових або бізнес-ситуацій, які студенти повинні проаналізувати, розібратися в сутності, запропонувати можливі варіанти рішення, обрати найкращі, створити проект та захистити його, продемонструвати здобуті знання й досвід.

Кейси, зазвичай, базуються на реальному фактичному матеріалі або наближені до справжньої ситуації. Доцільність їх використання в системі фахової підготовки майбутніх інженерів-педагогів виходить з того, що значна частина дисциплін є фактологічними й

практично спрямованими. Через це виокремлюється потреба в ефективному набутті студентами безпосередньо на актуальному матеріалі професійних знань (матеріалознавчого, технологічного, технічного, економічного, екологічного, ергономічного характеру тощо) і розвитку професійних навичок. У зв'язку з тим, що науково-технічні й технологічні знання постійно оновлюються й поповнюються, з'являються все нові матеріали і технології з їх обробки та використання, зростають вимоги до обсягу та якості професійних знань майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій.

Тож, ситуація, представлена в кейсі, додані до неї довідковий матеріал та інструкції, уможливають поетапне засвоєння знань студентами. Так, на першому та другому етапах (репродуктивному і продуктивному) закладаються основи професійної діяльності студентів: засвоєння ключових професійних термінів, понять і закономірностей, технологічних процесів, інструментів і обладнання, вивчення властивостей матеріалів і формування навичок роботи в різних техніках, вироблення алгоритмів дій. На 3-му етапі з'являється реальна можливість для організації творчої діяльності студентів. Творчість може виявлятися не тільки як самостійна продуктивна діяльність студентів, а й як процес пошуку нового неповторного вирішення ситуаційного завдання.

Наявність здібностей до творчої діяльності є показником творчої особистості та критерієм рівня її розвитку. У наш час проблема формування творчих здібностей перебуває в центрі уваги науковців і педагогів-практиків [3, с.12-15], вони здійснюють пошук найбільш ефективних методів навчання, які активізують розвиток творчості студентів. Уважаємо, що використання методів проблемного навчання дозволяє майбутнім інженерам-педагогам вийти за межі традиційних способів розв'язання завдань.

Проблемне навчання спрямоване на індивідуальний саморозвиток студента як майбутнього професіонала, розпредметчування теоретичних знань та переведення їх в систему дій, в основі яких лежить завдання-проблема. Навчально-дослідна діяльність, як частина творчості, визначається структурою проблемного навчання. Організація творчої практики в межах майбутньої професійної діяльності інженера-педагога в галузі харчових технологій допомагає сформувати і розвинути професійно важливі якості особистості. В. Герверс [5, с.27-28] пропонує таку класифікацію творчих завдань з елементами проектної діяльності: доробка елементів форми заданого об'єкта; поліпшення естетичних якостей об'єктів на основі аналізу конструкцій-прототипів; художнє конструювання об'єктів із технічною умовою; зміна існуючої конструкції; перетворення деталей або форми виробів; використання властивостей нових матеріалів і сучасних харчових технологій. Методом творчого розвитку майбутніх інженерів-педагогів є розв'язання навчального завдання з приготування нових страв, невідомої для студентів рецептури. Постановка творчих завдань повинна відбуватися шляхом створення проблемної ситуації, основою якої є відсутність у студентів знань щодо способу вирішення проблеми.

Важливе місце в методиці проблемного навчання відводиться виокремленню викладачем опорних видів знань із досліджуваних дисциплін, які врешті-решт можуть бути використані в творчій діяльності майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, стати основою для курсового та кваліфікаційного проектування.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, якщо в процесі реалізації творчого розвитку в навчальному процесі викладач створює творчу атмосферу, включає завдання з проблемним змістом, визначає засоби і методи навчання з урахуванням індивідуальних здібностей студента (схильностей, інтересів, типу мислення), виявляє увагу до кожного, формує творчу пропозицію, то уможливується побудова ланцюга – від усвідомлення мети до розвитку творчих здібностей майбутніх інженерів-педагогів. При цьому творчість у діяльності одного студента може стати новим видом діяльності, невідомим раніше, а для іншого – раціоналізаторством, новаторством або відкриттям у галузі харчових технологій.

Перспективами подальших розвідок є розробка методики формування творчої особистості майбутнього інженера-педагога в галузі харчових технологій на основі проектної діяльності.

Список використаних джерел

1. Горбатюк Р. М. Модель формування професійно-мобільного інженера-педагога в галузі комп'ютерних технологій / Р. М. Горбатюк, В. С. Федорейко, М. І. Рутило // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / редкол. І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – Київ ; Вінниця : Планер, 2013. – С. 233-238.
2. Коваленко О. Е. Дидактичні основи професійно-методичної підготовки викладачів спеціальних дисциплін : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Коваленко Олена Едуардівна ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – Київ, 1999. – 38 с.
3. Муравьев Е. Н. Методика подготовки учителей технологии в вузе / Е. Н. Муравьев. – Брянск, 2002. – 135 с.
4. Педагогика профессионального образования : учеб. пособие / Е. П. Белозерцев, А. Д. Гонеев, А. Г. Пашков [и др.] ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Академия, 2004. – 368 с.
5. Фокин Ю. Г. Преподавание и воспитание в высшей школе: методология, цели и содержание, творчество : учеб. пособие / Ю. Г. Фокин. – М. : Академия, 2002. – 166 с.

References

1. Horbatiuk, RM, Fedoreyko, VS & Rutylo, MI 2013, 'Model formuvannya profesijno-mobilnoho inzhenera-pedahoha v haluzi kompyuternykh tekhnolohiy', [A model of the formation of a professional mobile engineer teacher in the field of computer technology] *Suchasni informatsiyni tekhnolohiyi ta innovatsiyni metodyky navchannya u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy*, TOV firma Planer, Kyuiv, Vinnytsya, pp. 233-238.
2. Kovalenko, OE 1999, 'Dydaktychni osnovy profesijno-metodychnoyi pidhotovky vykladachiv spetsialnykh dystsyplin', [Didactic bases of vocational and methodological training of teachers of special disciplines] *Doct.ped.n. abstract*, Instytut pedahohiky i psykholohiyi profesijnoyi osvity Akademiyi pedahohichnykh nauk, Kyuiv.
3. Muravev, EN 2002, *Metodika podgotovki uchitelej tehnologii v vuze*, [Technique of training teachers of technology in the university] Brjansk.
4. Belozercev, EP, Goneev, AD, Pashkov, AG et al. 2004, *Pedagogika professionalnogo obrazovaniya*, [Pedagogy of professional education] Akademija, Moskva.
5. Fokin, JuG 2002, *Prepodavanie i vospitanie v vysshej shkole: metodologija, celi i sodержanie, tvorcestvo*, [Teaching and education in higher education: methodology, goals and content, creativity] Akademija, Moskva.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2017р.